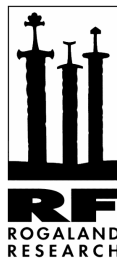

RF – Rogalandforskning. <http://www.rf.no>

Rusmiddelforebyggende arbeid i skolen

RF-2000/092

RF – Rogalandforskning. <http://www.rf.no>

Vår referanse: 824621	Forfatter(e): Ellen Ramvi og Jorunn Skaftun	Versjonsnr. / dato: Vers. 1 / 24. 05 2000
Ant. sider: 34 + vedlegg	Faglig kvalitetssikrer: Else M. Tunland	Gradering: Åpen
ISBN: 82-490-0040-4	Oppdragsgivere: Rogaland A-senter og Extra-midler fra Helse og Rehabilitering	
	Prosjekttittel: Rusmiddelforebyggende arbeid i skolen	

Emne:

Vi vet at foreldres rusmiddelbruk danner mønster for barnas rusmiddelvaner, men av ennå større betydning er foreldres evne til å formidle holdninger om rusmiddelvaner. Vi vet også at hjemmet er en betydelig arena for ungdoms drikking.

Denne rapporten beskriver resultatene fra et prosjekt der hensikten var å gjøre en første utprøving av en metode for rusmiddelforebyggende arbeid rettet mot barn og unge, der foreldre er sentrale aktører. Metoden ble prøvd ut i en 9 klasse, der ungdom reflekterte over voksnes rusmiddelvaner, og den ble prøvd ut av foreldre til elever i 6 klasse der foreldrene bevisstgjorde sitt eget forhold til rusmidler.

Metoden vil utvikles videre i et prosjekt finansiert av Extra-midler fra Helse og Rehabilitering. Det endelige målet er å utvikle et verktøy som skolen, FAU, frivillige organisasjoner etc., selv kan bruke i sitt rusmiddelforebyggende arbeid.

Emne-ord:

Rusmiddelforebygging, skole, foreldre, alkohol, barn og unge

RF - Rogalandforskning er sertifisert etter et kvalitetssystem basert på NS - EN ISO 9001

Prosjektleder
Ellen Ramvi

for RF – Rogalandforskning
Tor Tønnessen

Innhold

Forord	ii
Innledning	iii
1 BAKGRUNN OG PROBLEMSTILLINGER.....	1
1.1 Vi mangler gode redskaper.....	1
1.2 Alkohol frie soner og erfaringer fra arbeidslivet.....	2
2 BESKRIVELSE AV METODEN UTVIKLET FOR ARBEIDSLIVET (IGOR).....	2
2.1 Grunnlaget for metodeutviklingen	2
2.2 Det metodiske opplegget	4
2.3 Resultater fra bruk av metoden i åtte bedrifter	6
3 UTPRØVING AV METODEN OVERFOR BARN OG UNGE	6
3.1 Samling med elever i 9. klasse	7
3.2 Samling med foreldre til elever i 6 klasse	14
4 SLUTTKOMMENTARER.....	26
5 REFERANSER.....	27
VEDLEGG	28

Forord

Denne rapporten beskriver resultatene fra et prosjekt der hensikten var å starte utviklingen av en metode for rusmiddelforebyggende arbeid rettet mot barn og unge, der foreldre er sentrale aktører. Prosjektet er dels finansiert av Sosial- og helsedepartementet via Rogaland A-senter og dels av Extra-midler fra Helse og Rehabilitering via AlkoKutt.

Sosial- og helsedepartementet via Rogaland A-senter finansierte et forprosjekt som bl a skulle danne grunnlag for en søknad om finansiering av et større prosjekt, der det påbegynte arbeidet i forprosjektet skulle videreføres. Det endelige målet er å utvikle et verktøy som skolen, FAU, frivillige organisasjoner etc, selv kan bruke i sitt rusmiddelforebyggende arbeid.

I samarbeid med AlkoKutt søkte RF-Rogalandforskning (RF) derfor ”Stiftelsen for norske helse- og rehabiliteringsorganisasjoner” (Extra-midler) om midler til videreføring i et 2 årig prosjekt. Allerede i løpet av forprosjekt perioden fikk vi tilsagn på søknaden (ett år av gangen). Vi har derfor kunnet la hovedprosjektmidlene starte der forprosjektmidlene sluttet.

Rogaland A-senter har ønsket å bidra til at det utvikles og utprøves nye metoder for forebygging blant barn og unge, i forbindelse med sitt spisskompetanseområde Russkadeforebyggende arbeid i skolen.

RF har ledet prosjektarbeidet, og Rogaland A-senter har deltatt i ressursgruppen, som har organisert arbeidet. Som en følge av sammenslåingen av forprosjekt og hovedprosjekt har en representant fra Rogaland A-senter også deltatt på samarbeidsmøtene mellom AlkoKutt og RF. Deltagelsen fra Rogaland A-senters side vil fortsette gjennom hele prosjektperioden.

En takk til Sola kommune som har bidratt med en engasjert ressursgruppe i prosjektet så langt. De har også åpnet skolene sine for oss, slik at vi har kunnet begynne arbeidet med å utvikle en metode for primærforebygging av rusmiddelproblemer blant barn og unge, med foreldre som aktører.

Innledning

Målgruppen for prosjektet er ikke primært personer som er definert å være i en risikogruppe. Det dreier seg heller om tiltak rettet mot en bredere gruppe.

I prosjektet sto våre erfaringer fra rusmiddelforebyggende prosjekter i arbeidslivet sentralt i utviklingen av tilsvarende tiltak rettet mot barn og unge. Arbeidet ble ellers basert på følgende dokumentasjon:

- Dokumenterte resultater fra litteratur om forebyggende arbeid.
- Rusvaneundersøkelser fra ungdomsskolene i 9 kommuner i Rogaland, gjennomført våren 1999.
- Utprøving blant elever i 9 klasse ved en ungdomsskole i Sola.
- Utprøving blant foreldre til elever i 6 klasse ved en barneskole i Sola.

1 Bakgrunn og problemstillinger

Vi vet at foreldres rusmiddelbruk danner mønster for barnas rusmiddelvaner, men av ennå større betydning er foreldres evne til å formidle holdninger om rusmiddelvaner (Pedersen1998). Vi vet også at hjemmet er en betydelig arena for ungdoms drikking (Ungdomsundersøkelsene i 9 kommuner i Rogaland 1999). Fokusering på misbruk og vektlegging på avholdsstandpunktet har til nå preget det forebyggende arbeidet i så stor grad, at det kan ha virket mot sin hensikt. Mange foreldre er usikre på hvordan de skal forholde seg på dette området, særlig dersom de selv har et positivt forhold til alkohol. Resultatet har blitt at mange foreldre ikke tar opp temaet med sine barn, i fare for å bli stemplet som dobbeltmoralister. Dette er en usikkerhet som barn og ungdom merker, og som kan spre mer mystikk rundt temaet rusmidler enn hva som er hensiktsmessig. Å fokusere på foreldrenes holdninger til rusmiddelbruk og til deres egen bruk av rusmidler kan derfor ha en betydelig forebyggende effekt på et av våre største samfunnsproblem. Hensikten er ikke å lage regler for rusmiddelbruk, men å få en refleksjon og diskusjon mellom helt vanlige foreldre på dette området. Målsetningen vår er først og fremst å lage et verktøy som gjør det mulig å få til en dialog om et følelsesladet tema, som hittil har vært nokså tabubelagt.

1.1 Vi mangler gode redskaper

Rusmiddelforebyggende arbeid er det lange tradisjoner for i landet vårt. Form og innhold har skiftet gjennom årene, men hovedbudskapet er ofte å utsette eller hindre bruk av rusmidler.ⁱ Hvor stor effekt dette arbeidet har hatt kan diskuteres, men det er en utbredt enighet om at faktaundervisning om rusmidler og skadevirkninger av misbruk alene, ikke er effektivt for å redusere rusmiddelbruk blant barn og unge (Klepp 1997). Dette kan i verste fall virke mot sin hensikt. Både saklig informasjon så vel som skrekkpropaganda kan virke som konsument opplysning (bl. a Skinhøj 1993).

I følge Rusmiddeldirektoratet (1998a) har det de senere årene avtegnet seg en del prinsipperⁱⁱ for det rusmiddelforebyggende arbeidet i skolen. Blant annet bør elevene mobiliseres, arbeidet skal skje i kontakt med lokalsamfunnet og dets ulike kultur- og aktivitetstilbud og foreldrene forstås som en viktig del av elevenes læringsmiljø. Videre skal forebyggende arbeid ha verdigrunnlag i et humanistisk lærings- og kunnskapssyn. Hauge (1999) mener at dette er prisverdige og viktige idealer for rusmiddelforebygging, men ingen av dem gir klare retningsanvisninger for hvordan idealene skal realiseres. *”Vår forståelse av status på dette området, er at det er god dekning på idealer, men svak dekning på fremgangsmåter for å realisere dem.”* Det mangler altså gode metoder for å arbeide med rusforebyggende arbeid, særlig der man på fruktbare måter trekker inn ressurser fra lokalsamfunn og foreldre.

1.2 Alkohol frie soner og erfaringer fra arbeidslivet

AlkoKutt hadde foreldre som målgruppe i sin holdningskampanje "Klar for fritid". Hensikten var bl.a. gjennom avisannonser å få inn budskapet om behovet for alkoholfrie soner rundt alle barn. Målet var ikke å misjonere for et totalavholdsstandpunkt men å slå fast at på samme måte som alkohol og bilkjøring ikke hører sammen, hører rusmiddelbruk og barn ikke sammenⁱⁱⁱ. Arbeidsplassen er et annet eksempel på en arena som det er vanlig å tenke på som en rusmiddelfri sone. Fleksible arbeidstidordninger, hjemmekontor, kurs og seminarvirksomhet som strekker seg over flere dager kan imidlertid gjøre det vanskelig å avgrense hva som er arbeidstid. De alkoholfrie sonene blir dermed også uklare. Erfaring RF har fra arbeid med rusforebygging på arbeidsplasser har vist at tanken om alkoholfrie soner må følges opp med refleksjoner knyttet til konkrete situasjoner, om dette skal bli mer enn et prinsipp. Slik vil det også være i forhold til alkoholfrie soner rundt barn. Det kan eksempelvis være bred enighet om at alle barn bør vernes mot alkoholens skadevirkninger, men i praksis vil det være ulikt syn på hvordan dette skal gjennomføres.

Erfaringer fra arbeidslivet har også vist at dersom man fokuserer på *bruk* av rusmidler i en kulturell sammenheng, og ikke bare på enkeltpersoners *misbruk*, blir temaet aktuelt og engasjerende for alle på en arbeidsplass. I forhold til arbeid med barn og foreldre er det trolig enda viktigere å finne frem til en form som ikke oppfattes som moraliserende.

2 Beskrivelse av metoden utviklet for arbeidslivet (IGOR)

RF har gjennom prosjekter knyttet til arbeidslivet, utviklet et verktøy for bevisstgjøring av ansatte i forhold til egen rusmiddelbruk (IGOR). Det er disse erfaringene vi nå tar utgangspunkt i. Vi prøver å tilpasse dette verktøyet for en annen målgruppe. Her gir vi imidlertid en kort beskrivelse av IGOR.

2.1 Grunlaget for metodeutviklingen

Holdningen om at alkoholbruk og arbeid ikke hører sammen, har solid legitimitet i Norge. Formuleringen har vært at "*det er forbudt å komme beruset på arbeid eller bruke rusmidler i arbeidstiden*". I de fleste arbeidsreglement er det sagt helt klart at brudd på disse reglene fører til oppsigelse.

De sterke holdningene om at alkoholbruk og arbeid ikke hører sammen, har representert klare rammer for alkoholbruk på et viktig samfunnsområde. Disse rammene har forutsatt at skillet mellom hva som er arbeid og hva som ikke er arbeid (privat fritid), er klare og entydige. Dette er ikke lenger tilfelle i stadig større deler av arbeidslivet (Nesvåg m.fl. 1999) og det har utviklet seg en gråsoner som verken er privat fritid eller arbeidstid. Denne gråsonen er til og med i ferd med å bli stor for grupper av ansatte på tradisjonelle industriarbeidsplasser. Men alle de situasjoner som inngår i denne gråsonen har ikke like sterk tilknytning til arbeidet. En middag på kvelden mellom representanter for en leverandør og en kunde, har en klart sterkere tilknytning til arbeid enn en gruppe av kolleger som treffes på en pub "etter arbeidstid". Det vil derfor være

rettere å framstille gråsonen som et grenseland mellom arbeid og fritid, av uklart og varierende omfang.

Det har imidlertid også vært en sterk holdning til at bedriftene ikke har noen legitim rett til å blande seg bort i, langt mindre gi regler for, hva de ansatte gjør på sin fritid. Den eneste legitime “innblanding” vi ser eksempler på, er gjennom bedriftens (bedriftshelsetjenestens) rådgivning og tilbud for å endre de ansattes livsstil. Og selv en slik rådgivning er ikke sett på som uproblematisk (NOU 1992). Det vil derfor være helt umulig for bedriftene å skulle lage regler for en alkoholbruk som ikke er klart innenfor de ansatte arbeidstid. Dermed befinner bedriftene seg igjen i et grenseland mellom klare bedrifts definerte regler som kan gjelde i arbeidstiden og de ansattes selvbestemmelsesrett utenfor arbeidstid.

En annen vanskelighet med å etablere rammer for alkoholforbruket “i grenseland”, er rusmidlenes opplevde funksjonalitet. Denne funksjonaliteten kan oppleves på en rekke områder av både bedriften og de ansatte: Den kan oppleves som en konstruktiv mestring av belastninger eller lidelser, som trivsel og opplevelse av gode og nyttige sosiale relasjoner og fellesskap, som redskap i byggingen av gode team og utvikling av god “lagånd”, som redskap for å få eller formidle sensitiv informasjon, som hjelp til å øke yteevnen og kreativiteten og som symboler på “dannelse”, korrekt opptreden, romslighet og gjestfrihet. Alt dette står i skarp kontrast til de entydige negative konsekvenser som bedriftenes regler bygger på og henviser til.

Etablering av rammer for alkoholforbruket i grenselandet mellom arbeidstid og fritid, kan derfor ikke basere seg på at arbeidstid kan defineres entydig og klart, på klare regler gitt av bedriften eller på en ensidig fokusering av de negative konsekvenser av alkoholforbruket. Rammene må bestå av et felles etisk grunnlag blant dem som bruker rusmidlene og som alkoholforbruket angår. Etablering av rammer for alkoholbruk blir dermed en prosess for etablering av et felles normgrunnlag.

Det må gis rom for en refleksjon der den opplevde funksjonalitet kan gis anerkjennelse samtidig som man vurderer alkoholforbrukets faktiske risiko i de konkrete forbruks-situasjonene.

Vi mener dette bare er mulig å få til, om de kriterier som legges til grunn for den kritiske refleksjon både kan vurderes ut fra sin konstruktivitet og sin destruktivitet:

- Den alkoholbruk som kan oppleves som en konstruktiv mestring av belastninger og lidelser, innebærer også risiko for utvikling av mestringsstrategier som kan gjøre oss avhengige av rusmidler.
- Den alkoholbruk som gir opplevelse av trivsel, gode sosiale relasjoner og fellesskap, innebærer også en risiko for mistrivsel, ødelagte sosiale relasjoner og fellesskap eller ekskludering fra fellesskap.
- Den alkoholbruk som er ment å skulle utvikle gode team og god lagånd, innebærer risiko for det motsatte eller for en team-utviklingsstrategi som har gjort seg avhengig av rusmidler, fordi man ikke kommer på eller tør å bruke andre virkemidler.

- Den alkoholbruk som gir tilgang til sensitiv informasjon, innebærer også risiko for at sensitiv informasjon kommer på avveie.
- Den alkoholbruk som oppleves å øke prestasjonsevnen og kreativiteten, kan også innebære en fare for sikkerhet, yte-evne og kreativitet.
- Og den alkoholbruk som blir et symbol på dannelse, romslighet og gjestfrihet, kan også innebære en risiko for å bli et tegn på vulgaritet og ødselhet.

Ut fra slike kriterier må personene i et fellesskap reflektere over hvordan deres alkoholforbruk fungerer i ulike konkrete situasjoner og hvordan de ønsker at deres eget alkoholforbruk skal arte seg og fungere. Resultatet av slike prosesser vil være arbeidsfellesskap som danner rammer for alkoholbruk gjennom et felles etisk grunnlag. Men et slikt etisk grunnlag er ikke dannet en gang for alle. Det vil oppstå stadig nye situasjoner og varianter av situasjoner med alkoholbruk i grenselandet mellom arbeidstid og fritid og sammensetningen av fellesskapene endrer seg stadig i dagens arbeidsliv. Dermed kan et felles etisk grunnlag ikke etableres som en fast "rusmiddelpolitikk". De mest konstruktive rammer for alkoholbruk i arbeidslivet, etableres gjennom en oppøvelse av evnen til kontinuerlig etisk refleksjon som vedlikeholder og utvikler en høy grad av bevissthet om rusmidlenes janus-ansikt.

2.2 Det metodiske opplegget

Kartleggingen og vurderingene er foretatt av partssammensatte grupper i åtte bedrifter. Arbeidet i gruppene ble lagt opp som to dagseminar og ett oppfølgingsmøte, til sammen ca. 14 timers arbeid (inkludert pauser og lunsj)

2.2.1 Første dagseminar

Målet med arbeidet på første dagseminar var å identifisere og beskrive alle situasjoner med tilknytning til arbeid der rusmiddelbruk forekommer. Vi utarbeidet et skjema for å beskrive situasjonene med disse spørsmålene:

Hva er formålet med situasjonen ?

Hvem deltar?

Hvor og når foregår dette?

Hvor ofte foregår dette?

Hva er et typisk hendelsesforløp?

Hvilke rusmiddel brukes?

Hvem/hvor stor andel bruker rusmiddelet?

Hvor mye brukes?

Hvordan opptrer deltakerne?

Når er opptreden upassende?

I de fleste situasjoner kunne alkoholbruken variere svært mye og stort sett alltid var det noen (fra et lite fåtall til flertallet) som ikke drakk i det hele tatt. Vi ba om at forbruket ble angitt ut fra det som "de fleste" av brukerne brukte. Dvs at dersom forbruket varierte

mellom 1 og 12 enheter mens de fleste drakk ca. 3 – 5 enheter, ble grunnlaget for den senere vurderingen satt til 4 enheter.

Etter første dag ble beskrivelsene samlet i et notat som møtedeltakerne fikk til gjennomlesning før neste seminar

2.2.2 Andre dagseminar

Målet med arbeidet i det andre dagseminaret var å få fram deltakernes vurdering av rusmiddelbruken slik den nå var beskrevet i de ulike situasjonene.

Vi utviklet et sett kriterier å vurdere situasjonene etter:

Fysisk helse - med problematisering av forskningen om mulige helsegevinster av rusmiddelbruk og med presentasjon av WHO`s anbefalte grenseverdier for maksimalt ukentlig og daglig forbruk.

Mental helse - med problematisering av grensene mellom opplevd positiv mestring og risikoen for mestringsstrategier som blir avhengige av rusmidler.

Sosialt miljø - med problematisering av grensene mellom opplevd positivt fellesskap og risikoen for ekskludering fra fellesskap.

Ulykkesrisiko – med informasjon om risiko knyttet både til rusmiddelpåvirkning og bakrus.

Sensitiv informasjon – med problematisering av grensene mellom opplevelse av positiv fortrolighet og risikoen for at sensitiv informasjon kan komme på avveie.

Bedriftens renommé – med problematisering av grensene mellom opplevd dannelse, gjestfrihet og tillit og risikoen for vulgaritet, ødselhet og mistillit.

Kvalitet på utført arbeid – med problematisering av grensene mellom opplevd kreativitet og energi og risikoen for at både rusmiddelpåvirkning og bakrus fører til fravær eller går ut over kvaliteten på arbeidet. Her måtte gruppene også vurdere de økonomiske konsekvensene for bedriften.

Juridiske/etiske regler – med problematisering av situasjoner der juridiske / etiske regler blir uklare eller ikke oppleves som relevante.

For hvert kriterium ble rusmiddelbruken i situasjonen vurdert som helt grei (grønt), ikke helt grei (gult) eller ikke grei i det hele tatt (rødt).

På bakgrunn av beskrivelser og vurderinger ble det så laget en samlet intern rapport som ble sendt deltakerne før oppfølgingsmøte. I denne rapporten inngikk også våre vurderinger av hva vi ved RF mente burde drøftes spesielt på oppfølgingsmøte.

2.2.3 Oppfølgingsmøte

Den første målsettingen på oppfølgingsmøte var å drøfte hvilke behov for endringer det var behov for i bedriften. Grunnlaget for diskusjonen, var rapporten fra arbeidet på de to dagseminarene. Det ble vurdert om det burde arbeides med endringer av rusmiddelbruken i spesielle situasjoner eller kategorier av situasjoner. Videre ble det drøftet om

man, ut fra bestemte kriterier så uønskede forhold og/eller om en burde fokusere på ansatte i spesielle posisjoner i bedriften med ”eksponering” for spesielt mange situasjoner med rusmiddelbruk.

Målsettingen var å komme fram til et forslag for videre arbeid. En viktig del av drøftingen var spørsmålet om hvordan bedriften burde uttrykke sitt syn gjennom en egen rusmiddelpolitikk og hvordan denne kunne iverksettes gjennom konkrete tiltak.

Gruppens samlede vurderinger og forslag til hvordan det videre arbeidet i bedriften burde legges opp, ble så innarbeidet i rapporten og sendt gruppen for endelig godkjenning. Det var så opp til gruppene selv hvordan de ville fremme sine vurderinger og forslag for bedriften og dens ledelse.

2.3 Resultater fra bruk av metoden i åtte bedrifter

Vår erfaring er at når en skal fokusere på rusmiddelkulturen i en bedrift, må kartleggingen og vurderingen av bruken knyttes opp mot den konteksten eller sammenhengen bruken forekommer i. Dette er en viktig forutsetning for å lykkes. Mange forskere har vært opptatt av å studere rusmiddelbruken i sin kulturelle og sosiale kontekst. Men studiene har enten vært kvalitative analyser av sosiale og kulturelle kontekster for rusmiddelbruk eller kvantitative studier av hvilken sammenheng enkeltpersoners rusmiddelbruk inngår i (Simpura 1983). Dette har også preget begrepsbruken i slike studier.

Vårt formål var et annet. Vi var ute etter å få beskrevet de typer av situasjoner som rusmiddelbruk inngår i. Ulike situasjoner kan så forekomme med ulik hyppighet og gi et forskjellig antall anledninger for bruk av rusmidler. Disse anledningene gir ulike antall rusmiddelepisoder for den enkelte ansatte. Vi valgte imidlertid å forenkle begrepsbruken noe. Vi sier at vi kartlegger og vurderer *situasjoner* og hvor mange *anledninger* disse situasjonene gir for bruk av rusmidler både samlet i bedriften og for ulike kategorier av ansatte, per år.

Målsettingen med dette arbeidet har vært å utvikle en metodikk som bedrifter kan bruke i arbeidet med å skape bevisste holdninger blant de ansatte og en fungerende rusmiddelpolitikk i bedriften.

3 Utprøving av metoden overfor barn og unge

I forprosjektet ønsket vi å prøve ut om elementer i metodikken som ble brukt i arbeidslivet lot seg tilpasse og bruke overfor barn og ungdom. For å få hjelp til å gjennomføre utprøvingene satte vi ned en referansegruppe. Referansegruppen har i planleggingsfasen kommet med konstruktive kommentarer og innspill til metoden som skal utprøves. Referansegruppens medlemmer fungerte også som viktige døråpnere til de to skolene utprøvingen skulle foregå på. De har også hjulpet til med den mer praktiske tilretteleggingen av samlingene.

Referansegruppens sammensetning

Referansegruppen besto av representanter fra utekontakten og barnevernet i Sola kommune, helsesøstre ved de utvalgte skolene, rektor ved en av skolene og rådgiver ved den andre, samt representanter fra Rogaland A-senter og RF¹.

Den relativt bredt sammensatte referansegruppen gir gode muligheter for forankring av prosjektet i kommunenes arbeid med rusmiddelforebyggende arbeid. Den aktive deltagelsen medlemmene har hatt i både forarbeidet og i selve gjennomføringen av forprosjektet, gjør at referansegruppemedlemmene selv kan utvikle dette arbeidet videre, enten gjennom kommunens tverretatlige rusmiddelgruppe, eller direkte som redskap i utøvelsen av den jobben den enkelte har som ansatt i kommunen.

Rogaland A-senter er også en ressurs kommunen kan spille på i en eventuell fortsettelse av dette forprosjektet.

En representant fra denne referansegruppen blir med videre i hovedprosjektet, hvor RF inngår i et samarbeid med AlkoKutt. På den måten får Sola kommune muligheten til å følge prosjektets videre utvikling, og ta med erfaringer tilbake til kommunen.

3.1 Samling med elever i 9. klasse

3.1.1 Planlegging

Vi bestemte oss for å starte med en utprøving av metoden på en gruppe ungdom. Gjennom referansegruppen fikk vi tilgang på en klasse i ungdomsskolen. Vi antok at det å begynne med de unge ville gi et godt grunnlag i det videre arbeidet med de voksne.

Vi hadde diskusjoner i forkant med referansegruppen om hvordan dette best kunne la seg gjennomføre: Hvor skulle arrangementet lokaliseres, hvilken tid på døgnet var det best å gjøre det, skulle det foregå i eller utenom skoletid, hvem skulle være med og hvorfor? Hvilken rolle skulle de tilstedeværende ha under utprøvingen osv..

Vi kom frem til at den beste løsningen måtte være å arrangere opplegget i skoletiden. Da var alle elevene samlet, og vi ble sikret et visst oppmøte. Vi fikk også mindre arbeid med å motivere den enkelte til å møte opp/bli med. Det ble også viktig for oss å få forankret læreren i prosjektet.

Programmet skulle vare ½ dag. Vi syntes det var riktig å flytte prosjektet 'ut av klasserommet', for å øke motivasjonen og markere dette som noe annet enn vanlig

¹ Ketil Sævereide og Helmer Berre fra Utekontakten i Sola, Merete Aase fra barnevernet i Sola, Bjørg Tysdal, helsesøster ved Stangeland skole, Nils Terje Oma, rektor ved Stangeland skole, Berit Øvrebø, helsesøster ved Tananger ungdomsskole, Kjetil Imbsen og Christer D. Daatland fra Rogaland A-senter og rådgiver ved Tananger ungdomsskole Nina Høffman (deltatt én gang). Fra RF har Ellen Ramvi og Jorunn Elise T. Skaftun deltatt.

undervisning. Vi bestemte oss derfor for å legge det til et klubbhus like ved skolen. Likeledes valgte vi å myke opp stemningen med å servere pizza og brus i en pause.

Målet med samlingen var å

- I. Øke de unges bevissthet omkring alkoholens betydning og plass i vårt samfunn.
- II. (Indirekte) Gi dem noen mer bevisste/reflekterte holdninger til egen rusmiddelbruk.

Ungdommene skulle ikke få anledning til å snakke om eventuell egen rusmiddelbruk, men om situasjoner hvor rusmiddelbruk forekom hvor ungdom og foreldre/andre voksne var sammen. Årsaken til at vi valgte dette fokuset var elevenes unge alder. Å snakke om positive og negative sider ved mindreårige elevers alkoholbruk, på tilsvarende måte som vi gjorde overfor voksne på arbeidsplasser, ble for oss noe kunstig og ikke minst moralsk vanskelig håndterlig. Dette kunne både virke oppfordrende på de som ikke bruker rusmidler og bidra til uønsket oppmerksomhet på de som gjør det.

Målet var å la elevene reflektere rundt bruk av rusmidler i samfunnet generelt, og gjennom dette bidra til å skape holdninger de kunne ta med seg videre i livet. Spørsmålet er hvilke opplevelser og forestillinger de unge har på dette området, samt hvilken kunnskap de har om den ruskulturen de nå er i ferd med å tre inn i for alvor.

Tema rusmidler kan vekke følelsesmessige reaksjoner. På forhånd diskuterte vi hvordan vi eventuelt skulle håndtere ømtålige situasjoner; for eksempel ungdommer med foreldre som har rusproblemer. Det var viktig å tenke gjennom hvordan vi skulle kunne ivareta enkeltelever forsvarlig, dersom noen fikk følelsesmessige reaksjoner under/etter samlingen. For å komme i forkant av slike eventuelle problemer valgte vi å forberede samlingen godt før vi satte i gang for alvor.

Uken før samlingen fikk forskerne bruke en del av en undervisningstime til å informere elevene om prosjektet. Det ble også utarbeidet et orienteringsskriv til elevenes foreldre, hvor det ble informert om bakgrunn og gjennomføring (vedlegg 1). Foreldre og elever fikk dermed anledning til å komme med eventuelle motforestillinger på forhånd.

Det ble videre bestemt at en av representantene fra utekontakten, skolens helsesøster og klassens lærer skulle delta som observatører under programmet. Dette bidro til at disse personene under og i etterkant kunne fange opp eventuelle problemer enkeltelever måtte få. Disse personene kjenner elevene fra før.

At andre voksne rundt eleven er kjent med opplegget og engasjert, ble også vurdert som viktig bl a med tanke på forankring og videreføring av prosjektets mål i etterkant.

3.1.2 Gjennomføring

I det følgende er det satt opp en kronologisk og oppsummerende gjennomgang av selve samlingen og de viktigste temaene som ble diskutert. 20 elever var til stede foruten helsesøster, representant fra utekontakten, klassestyrer og 2 forskere.

Elevene ble delt inn i grupper med 4 og 5 deltakere.

3.1.2.1 Innledning

Vi innledet om prosjektets innhold og mål, og brukte noen minutter til å si noe om alkoholens plass i vårt samfunn; hvor ulike oppfatninger og meninger vi har av hva som er rett eller gal rusmiddelbruk osv. De siste registreringer fra SIFA om ungdoms bruk av rusmidler, ble også kort gjennomgått. I denne innledningen stilte vi avslutningsvis et spørsmål om hvorfor de trodde vi hadde voksne som målgruppe i et rusmiddel-forebyggende prosjekt for ungdom. Og her fikk vi et nokså presist svar, som på en god måte demonstrerer prosjektets relevans og viktighet:

Fordi de voksnes alkoholvaner nok påvirker barnas.

Ungdommen skilte videre mellom **betydningsfulle** voksne og de man ikke forventer har noen påvirkningskraft:

Me snakke ikkje om alkoholikerane på gadå, altså! For de har jo ingenting betydning for oss.

De anså dem ikke som viktige eller betydningsfulle for seg selv. De kunne derfor heller ikke utøve noen ugunstig påvirkning på dem.

3.1.2.2 Situasjonskartlegging/brainstorming:

Elevene ble så bedt om å skrive ned så mange situasjoner de kunne komme på der de er sammen med voksne som bruker alkohol. Vi åpnet også for situasjoner som ikke nødvendigvis var selvopplevde, men som unge ofte vil hente sine forestillinger fra (hva de har sett på fjernsyn, lest om, sett på kino etc.).

Etterpå leste alle høyt én situasjon de hadde skrevet ned. Dette fortsatte vi med til alle situasjonene var kommet på tavla. Elevene kom til sammen opp med 22 situasjoner som er listet opp nedenfor:

- St. Hans
- Syden
- Voksenbursdager
- 1. og 2. juledag
- På fly
- På påskeferie/vinterferie
- Danskebåten
- På hyttetur
- På fisketur
- Fotball/håndballtur
- 17. mai
- Julaften
- 16. mai
- Nyttårsaften
- Kafe/restaurant – ferien
- Lørdagskveld hjemme (og/eller fredag)
- Middag i helgen
- Grillfest
- Voksenfest hvor barna er i huset
- Fin middag
- Fotballkamp
- TV-drikking

3.1.2.3 Grundig beskrivelse av enkelt situasjoner

Elevene skulle så velge 3 situasjoner de ville beskrive mer i detalj ved hjelp av situasjonsskjema (vedlegg 2.). Forskerne forklarte bruken av situasjonsskjema ved å, sammen med elevene, demonstrere en beskrivelse av en situasjon (julaften) på lysark. Resultatet vi kom opp med er gjengitt nedenfor

JULAFTEN

Hvem er tilstede:

Mor, far, besteforeldre, gutt 14 og jente 5

Hvorfor tror du det brukes alkohol i denne situasjonen?

Fordi det er høytid, for å få bedre humør, ha det kjekt, fordi det er fin middag og noe skal feires.

Det e ein gode middag som ein trengje någe ekstra te.

Ska feira på ein eller aen måte

Hva ville vært upassende/ekkel/dum oppførsel i denne situasjonen?

- å bli foddle,
- å drida seg ud,
- at noen spyr
- at morå eller faren sovne
- at dei voksne begynne å ha det litt for kjekt med seg sjøl – glemme ongane
- at någen av dei voksne blir litt for kule, ska spøga med ongane, det e'kje løye alligavel.

Elevgruppene beskrev så 3 situasjoner hver på samme måte (vedlegg 3). Da de var ferdige leste de høyt sine besvarelser.

3.1.2.4 Oppsummering av resultatene fra situasjonsskjemaet

Nedenfor følger en oppsummering av beskrivelsene ungdommene ga via situasjonsskjema.

På spørsmål om hvorfor de mener det brukes alkohol i de ulike situasjonene fikk vi fram elevenes opplevelse av alkoholens funksjon. Svarene kan oppsummeres i følgende hovedpunkter:

1. Avslapning.
2. Komme i stemning
3. Mestring av risikosituasjoner
4. Fin kultur. (Prikk over i-en)
5. Feiringer (ritualiserte og impulsive)
6. Når det er billig.

Ut fra situasjonsbeskrivelsene kunne vi videre lese ungdommenes reaksjoner på voksnes alkoholbruk. Generelt sett ble det klart at all merkbar endring i atferd ble opplevd som ubehagelig. Det var dumt når de voksne gjorde noe ”*unormalt*” eller viste avvikende atferd. Hvis vi kategoriserer elevenes svar på hva de ville opplevd som dumt/vanskelig/ekkel, ser det slik ut:

1. At de utsetter seg selv eller andre for risiko. Eks. Kjøring, grilling, oppsending av raketter.
2. At de glemmer barna.
3. At de ”*tøffer seg*”, flørter med fremmede, vitser, synger/ler høyt, blir barnslige.
4. At de krangler, bråker, spyr, velter glass, sovner, blir dritings, griner osv.
5. At de lar ungene få drikke/smake alkohol.

3.1.2.5 Vurdering av situasjonene

Elevene ble videre bedt om å sette farge på situasjonsbeskrivelsene: Grønt for ’helt greit’, gult for ’grenseland’, rødt for ’ikke greit i det hele tatt’. De skulle også begrunne med egne ord, valg av farge på den beskrevne situasjonen (se vedlegg). Til slutt fikk elevene utlevert gruppeoppgaver som besto av de tre følgende spørsmål:

1. Er det noen situasjoner der du synes voksne sammen med barn ikke skal drikke i det hele tatt?
2. Hvordan er det OK at voksne omgås alkohol (tenk hvordan du selv tror du vil omgås alkohol når du blir voksen).
3. Hvordan vil du forholde deg til alkohol overfor dine barn hvis du blir far/mor?

Spørsmålene ble først diskutert i gruppene, så i plenum.

Diskusjonen omkring spørsmålene i gruppearbeidet samt diskusjonen om grønne, gule og røde situasjoner oppsummerer vi her under ett.

Ad 1. Er det noen situasjoner der du synes voksne sammen med barn ikke skal drikke i det hele tatt?

Ungdommene var mest opptatt av at foreldrene ikke måtte drikke hvis dette representerte noe ”*unormalt*”. De voksne måtte oppføre seg slik det var ”*vanlig*”. Det var ingen som hadde noen prinsipielle eller kategoriske holdninger til de voksnes bruk av alkohol. I det hele tatt syntes de å være opptatt av måtehold, men det kom opp noen forslag til situasjoner hvor enkeltelever mente de voksne kunne holde seg borte fra alkohol. Noen ganger

va det bare ikkje vits i å drikka.

Forslag til 'røde-soner' fra elevene:

- I julen
- I barneselskap og med små barn til stede
- Konfirmasjon
- Danskebåten
- På fly
- Kjøring
- Begravelser

For hver enkelt situasjon som ble trukket fram, var det alltid noen som mente at bare det ble drukket lite, så gjorde det ingenting. Eller at måtehold var tingen.

Den mest opplagte og udiskutable rød-sonen, utgjør de situasjonene loven har definert som ulovlige eller 'røde'. Voksne måtte ikke drikke sammen med barn i situasjoner det var forbudt eller ulovlig å drikke, mente de.

Ad 2: Hvordan er det OK at voksne omgås alkohol?

I diskusjonen omkring hva som var OK, opplevde vi en hevding av de samme holdningene.

- Måtehold var greit. (*"Ikke for mye", "Bare drikke litt", "De må ikke bli fulle"*).
- De måtte ikke bli avhengige. Bruken måtte derfor være kontrollert (*"kanskje stoppa opp ein måned bare for å sjekka?"*)
- De trengte *"ikkje drikka kver gang de hadde sjansen!"*
- Det var helt greit at de voksne drakk ved *"normale anledninger"*. *"Når andre gjør det."* De var opptatt av det som er vanlig.

Kategoriene ovenfor demonstrerer på mange måter de unges varhet og sårbarhet på området *"normalitet"*. De hevder måtehold er viktig, men viser samtidig en nesten barnlig redsel for hva dette normale forbruket kan føre til; nemlig avhengighet. Balanseringen mellom det normale og avviket blir dermed skjør, og kan oppleves som truende. Noe uttalelser som: *"De kan jo kanskje stoppa opp ein måned for å sjekka"*, viser det til fulle.

At de voksne ikke trenger drikke hver gang de har sjansen, ble nevnt av flere. Det var greit alt dette med de normale anledningene, men hvis de voksne benyttet denne *"normale"* sjansen til å drikke for ofte, da var det ikke så greit lenger.

Ad 3. Hvordan vil du forholde deg til alkohol overfor dine barn hvis du blir far/mor?

Både i de unges skriftlige svar på disse spørsmålene og under diskusjonen i etterkant, viste det seg at de ville ha valgt ulike strategier for å håndtere dette, men de forholdt seg i hovedsak til to temaer:

Når skal man la barna/ungdommene få lov til å smake alkohol – og da er de ikke så opptatt av hva som er lovlig lenger - samt hvordan vil de eventuelt forholde seg til egen alkoholbruk når barna er til stede?

Holdningene til når man syntes det var greit at de unge fikk smake alkohol varierte. Noen forholdt seg til aldersgrensen på 18 år, andre igjen mente de kunne smake tidligere:

La dem smake litt, men ikkje mykje når de blir rundt 14-15 år

Håndtering av alkoholbruk med barn til stede, ble også ulik. Noen ville

ikke ha drukket alkohol når det var små unger til stedet,

mens andre syntes det måtte være greit

å drikke av og til når ungene er tilstede.

Det ble imidlertid nokså tydelig at alkoholbruk med barn til stede, var noe barna burde skjermes for, tas hensyn til osv.

Jeg skal nok drikke, men ikke mye. Helst når de ikke er tilstede, kanskje når de sover

Jeg tror jeg vil drikke ved normale anledninger.

Jeg kommer til å drikke omtrent like mye selv om jeg har barn, men kommer til å skjerme barna fra en del av drikkingen.

Noen trakk også frem dette med de voksnes påvirkningskraft, og deres rolle som modeller for de unge, samt tanker om håndtering av problematikken når barna vokser til:

Når jeg er voksen kommer jeg nok til å drikke, men ikke så mye foran ungene mine. Hvertfall ikke når de er ungdommer for da prøver de kanskje selv.

Jeg ville ta et par glass en gang i blant når det passer, men ikke for mye fordi jeg vil være et godt eksempel. Jeg vil ikke la dem drikke før de er gamle nok.

Jeg vil ikke drikke mye, og prøve å aldri bli full. Når barna blir større vil jeg ikke presse dem til ikke å drikke, for da kan det være de begynner å drikke i trass.

Andre satte grensen ved hvor små barna var. Å drikke når man hadde små barn, ville for enkelte ikke være greit:

Jeg skal ikke drikke så mye foran de når de er små, men når de blir eldre er det greit for da forstår de en del.

Jeg vil ikke drikke foran små barn, men litt større går an, men ikke for mye.

Ikke drikke for mye, drikke når en går på fest o.l. Jeg vil heller ikke drikke foran små barn.

Og til slutt var det én som hadde trukket inn dette med samtalen, å fortelle barna om alkohol:

Jeg ville nok drukket, men ikke så mye hvis barna var tilstede. Jeg ville snakket om det og fortalt dem om alkohol, slik at de slapp å finne det ut selv.

Vi prøvde også å få ungdommene selv til å si noe om *hvordan* de skulle ønske at de ble snakket til om alkohol. Hva vil de i tilfelle vite noe om?

Det var ikke lett å få ”gode” svar på dette. Det kan være at det ble litt fjernt for dem å tenke over et slikt spørsmål. Diskusjonen ble fort dreid inn mot hvordan en burde forholde seg til alkohol med barn til stede. Men som eksempel på en strategi, fikk vi følgende råd:

De voksne bør snakke om det. Kanskje foreldrene ikkje vett at det e viktig.

Andre voksne bør fortella om det. De bør snakke om det før ongene sjøl blir opptatt av det.

Foreldrene seie te deg at du ikkje ska drikka, då får di ikkje drikka sjøl heller.

3.1.3 Kommentarer til prosessen

Vi fikk fram mye spennende som kunne brukes til samlingene med foreldre. Det ville bli viktig for foreldrene å høre hva ungdommer selv sier og mener om disse tingene.

Vi opplevde at innfallsvinkelen var god, en indirekte måte å snakke om rusbruk på, som gjorde at en unngikk fastlåste diskusjoner om 18 års grense og opp mot hvilken alder en bør få lov til å begynne å drikke. Vi opplevde det som en innfallsvinkel som kunne bidra til økt bevissthet for de unge.

Opplegget krever imidlertid mer tid til utprøving og oppfølging av tema. Dette kunne vært gjort gjennom å dele opp programmet over flere kortere sekvenser, og/eller utfylle med mer stoff. Det ville vært viktig å kunne arbeide med temaet over noe lengre tid, og ikke bare en formiddag som i dette tilfelle.

3.2 Samling med foreldre til elever i 6 klasse

3.2.1 Planlegging

Ressursgruppa var også til stor hjelp i planleggingen av foreldresamlingene. Vi ble enige om å gjennomføre opplegget for foreldrene i én klasse, for å begrense gruppestørrelsen. Foreldre i samme klasse kjenner hverandre fra før, noe vi antok ville virke positivt på dialogen.

Vi ble enige om å bruke 3 kvelder à to timer, og foreldre til elever i 6 klasse ble valgt som utprøvningsgruppe. Vi tenkte at foreldre til 11-12 åringer nok ville være mer innstilt på forebyggende arbeid, enn kanskje tenåringsforeldre, hvor en kanskje er mer opptatt av ’brannslukking’ og strakstiltak.

Gjennom ressursgruppa fikk vi tilgang til skole, og vi ble enige om at henvendelsen til foreldrene skulle gå via FAU. Rektor innkalte derfor RF til å snakke om prosjektet på et FAU møte. For oss var det viktig at FAU representantene kunne motivere foreldre til deltagelse. Påmelding foregikk via informasjonsskriv. Rektor skrev dette (vedlegg 4.).

Mål med samlingene var å:

- I. øke bevissthet på egen rusmiddelbruk,
- II. bedre evnen til å vurdere egen rusmiddelbruk.
- III. Oppøve evnen til å snakke sammen (barn og voksne) om rusbruk i ulike situasjoner. (både opplevelse av positive og negative sider ved rusmiddelbruk)

3.2.2 Gjennomføring

Det ble gjennomført 3 samlinger. Første kvelden skulle foreldre beskrive så mange situasjoner de kunne komme på, som det brukes alkohol og ungene er tilstede. Hensikten var å komme frem med konkrete eksempler/situasjoner den enkelte henter fra sin hverdag og som det går an å kjenne seg igjen i.

Andre kveld ble de konkrete situasjonene gjenstand for en kritisk gjennomgang og diskusjon om hvordan man som foreldre kunne forholde seg i ulike situasjoner. Hensikten her er ikke å lage regler, men å finne frem til viktige kriterier som man må ta hensyn til i ulike situasjoner. Vurderingskriteriene kan brukes som et redskap til å vurdere rusbruk i enkeltsituasjoner.

Tredje kveld var det fokus på foreldres holdninger til ungdoms bruk av alkohol.

I det videre følger en kronologisk og oppsummerende gjennomgang av de tre samlingene og de viktigste tema som ble diskutert.

3.2.3 Første kveld

Det var 13 foreldre (Kvinner: 8 Menn: 5), rektor, helsesøster, 2 forskere til stede i et klasserom på skolen. Foreldrene satt gruppert 3 og 3, ingen par i samme gruppe. Etter en kort innledning om prosjektets mål og innhold, ba vi foreldrene diskutere kort i gruppene: Er alkohol et tema hjemme? Hvordan?

I plenum etterpå oppsummerte foreldrene at ofte blir rusbruk først et tema

når flaskene kommer på bordet.

Barna setter ofte ting på spissen, og spør gjerne nokså direkte

Ska du drikka deg foddle nå? Hva svarer man til slikt? For å kose oss, sier vi gjerne.

Foreldrene s strategi ble å forsøke å ufarliggjøre situasjonene.

Alternativet kunne vært å gjemme flaskene.

Ingen synes egentlig dette er et alternativ. Andre påpekte at ungene kunne spørre

Ka tid kan eg få begynna?

eller

Kan eg få smaga?

De fleste foreldrene svarte ungene at de måtte være 18 år før de fikk lov til å smake hjemme. De svarte også at alkohol ikke var noe for barn, og mente at 12-åringer forstår godt forskjell på voksen- og barneverden.

For de fleste var rusbruk et sjeldent tema sammen med ungene hjemme. Det var ungene som bragte temaet på banen eller det ble snakket om fordi det stod noe i avisen eller de så noe i TV. Ofte var det da tale om framstilling av misbruk eller misbrukere.

Ein sak her kor ein mann blei frikjent for fyllekjøring – blei diskutert mye hemma.

Situasjonskartlegging/Brainstorming:

Foreldrene ble bedt om å skrive ned hver for seg så mange situasjoner de kom på hvor barn var sammen med voksne, når voksne drakk alkohol. Situasjonene skulle hentes fra dagliglivet (hverdager, helger) og fra spesielle hendelser (høytider, ferier).

Ved gjennomgang i plenum var resultatet dette:

Situasjoner:

Hytteturer

På fly

Julaften

Voksenbursdager

Feriemiddag

Hageselskap/grillselskap

Tippekampen

Lørdagskveld

Fredagskveld

Bryllup

Nyttårsaften

Søndagsmiddag med gjester etter trening.

Plenklipp

Dolly-Dimple – pizzarestaurant

Skitur i påsken

Etter skitur

Båttur

Konsert/teaterbesøk

Husmaling

Vennebesøk – går på eller har besøk, gjester hjemme om kvelden, går til venner

Gå julebukk

Vorspiel

St. Hans

Hotellferie – restaurant/barbesøk

Tindebestigning

Sperraskål

17. mai

På stranden

Tilsammen 28 eksempler

Grundig beskrivelse av enkelte situasjoner

Foreldrene skulle så velge 3 situasjoner de ville beskrive mer i detalj i situasjons-skjemaet (se vedlegg 5). Forskerne forklarte skjemaet ved å beskrive en av situasjonene (fredag kveld) på lysark.

SITUASJON: Fredag kveld_____

FORMÅL MED SITUASJONEN:

Avslapping, kose seg sammen i familien og få 'helgefølelse'

HVOR OG NÅR FOREGÅR DETTE:

Sted: hjemme_____ Tidsrom: 18-20____ til 23-02____

HVEM DELTAR (Ta med både barn og voksne): (Kollegaer, venner av familien, naboer, slektninger, foreldre til dine barns venner, venner av dine barn, eller andre)

Barn og foreldre

TYPISK HENDELSES FORLØP:

1. Lage mat i 19 tiden i fellesskap, barn og voksne. Barna drikker et glass brus og den voksne et glass vin mens dette foregår. Spiser foran TV, Ungene spiser godter og frukt utover kvelden. Mor spiser frukt og drikker vin. I seng ved 01 tiden
2. Vi har ikke alkohol før maten, ellers likt, Mor og far deler 1 flaske vin og har barriere mot å åpne en til. I seng i 23 tiden
3. Mor og far har små barn også og spiser derfor i 18-19 tiden, alle drikker brus til maten. Når de små er i seng i 21 tiden drikker mor og far 1 flaske vin på deling, av og til en konjakk også. Hvis 15 åringen er ute, drikker de ikke før han kommer hjem. De kveldene blir det mindre drikking, men kanskje senere kvelder. I seng kanskje ikke før 02.

MENGDE DRIKKE: 5/4/4 _____ alkoholenheter (AE)

1 AE = 1 glass øl (liten flaske)

1 glass vin (1 flaske = 6 glass)

1 glass hetvin (1 flaske = 8 glass)

1 glass brennevin (1 flaske = 20 glass)

HVEM BRUKER RUSMIDDEL:

X _Nesten alle _ Flertallet (> 50%) _ Mindretall (<50%) _ Nesten ingen

HENDELSESFORLØP SETT MED BARNAS ØYNE (kommentarer fra barna i situasjonen, hvordan opplever de situasjonen):

Når bordet dekkes kan barna spør: 'Skal dere ha vinglass?'

De små har spurt: 'Drikker du vin? Kan du bli full?'

Vi tror ungene opplever en koselig atmosfære, med ro og samvær i familien,,

godt humør. De synes det er kjekt å spise foran TV.

ANTALL GANGER PR ÅR/MND:/UKE: _Ca 1 gang i uka_____

HVORDAN OPPTRER DE FLESTE (stemning ☺ ☹, væremåten, stil)

Vi opptrer i overensstemmelse med formålet. Vi får helgefølelse.

HVA VILLE VÆRT UPASSENDE OPPTREDEN HVIS DET BARE VAR VOKSNE TIL STEDE:

Hvis den ene drakk mye mer enn den andre.

Hvis en drakk slik at en var dårlig dagen etter.

Hvis en kranbler og blir uvenner

HVA VILLE VÆRT UPASSENDE OPPTREDEN NÅR DET ER BARN TIL STEDE:

Den minste opplevelse av mangel på kontroll: snøvle snakke, velte eller sjangle, le mer enn vanlig ol. Barna må på en måte ikke merke at en er påvirket av alkohol.

Foreldrene trengte ikke være personlige men tenke seg hvordan denne situasjonen **kunne** vært. Det var fullt mulig å beskrive en situasjon på to eller tre måter. Det var imidlertid viktig at alle 'variantene' ble realistiske og nokså alminnelige/vanlige.

3.2.4 Andre kveld

Mellom første og andre kveld skrev forskerne ut situasjonsskjemaene foreldrene hadde fylt ut (vedlegg 6.). Andre kveld startet med at foreldrene fikk utdelt et eksemplar hver av alle situasjonsbeskrivelsene.

Forskerne ba så om kommentarer og tanker fra forrige kveld.

De fleste kom med innspill eller kommentarer på at de faktisk hadde reflektert mer enn vanlig over temaet "voksen alkoholbruk med barn til stede". Både seg i mellom, de voksne, men hadde også lagt bedre merke til selv hvilke kommentarer de eventuelt fikk fra barna. Noen hadde tatt problemstillingen opp med kollegaer på jobben, hvor responsen hadde vært god. Det hadde vært mange som skulle ønske at de også kunne fått vært med på et liknende opplegg. En annen hjemmeværende hadde diskutert det med kvinner i nabolaget osv.

En av refleksjonene gikk på hvordan gjøre ting annerledes enn du selv har blitt oppdratt. Dersom en selv kommer fra et kristent avholds hjem, hvordan forholde seg til barna når en selv å har et moderat alkoholforbruk? (En kan derfor ikke "kopiere" den måten ens egen foreldre oppdro en på).

Det ble en diskusjon omkring TV-påvirkning. Hvem er det egentlig som påvirker barna, og hvilken rolle har foreldrene i denne sammenheng? Skal en f.eks. la barna få se på Hotel Cæsar fordi de andre gjør det? Ekskluderer en sine egne barn fra samtale/diskusjonene i barnemiljøet om en nekter barna å se dette.

Noen forfektet medias store påvirkningskraft, mens andre mente at

ongane sile det der godt sjøl.

Barna forstår altså selv forskjellene, men dette betydde ikke at foreldrene burde slutte å kontrollere.

Eg tror at det virke inn. Guttane på skolen, tegningar – blod og skytevåpen osv.

Men de hadde stort sett stor tro på foreldrenes påvirkningskraft.

Me må væra med dei. Væra tilgjengelige.

Forholdet mellom fantasi/virkelighet. De skiller godt selv. Sønnen som

hadde så lyst te å se ei naken dama ein gong. Det va'kje det sama å se morå naken kver morgen.

Far og sønn i kjelleren: Far slår seg med hammeren, banner stygt. Prøver så å ta seg i det. Tenker på at sønnen er til stede og hører på. Da kommer det fra sønnen.

Sei det då pappa: Faen og!

Foreldrene tenkte også tilbake på egen ungdomstid, hva de selv opplevde. En husker hvordan det hadde vært å ta mor til en venninne på "fersken", hengende rundt halsen på en nabo. Hendelsen hadde gjort sterkt inntrykk på henne, og sier noe om hvor sterkt barn/unge kan reagere på voksnes utskeielser.

Presentasjon av vurderingskriteriene

Etter diskusjonen, som kunne pågått mye lenger, hadde forskerne en kort presentasjon av hvilke vurderingskriterier en brukte i prosjektene i arbeidslivet for å vurdere rusbruken i ulike situasjoner i tilknytting til jobb (se vedlegg).

Begrepene **rød, gul og grønn sone**, ble også presentert.

Ut fra situasjonsbeskrivelsene fra forrige gang, hadde forskerne kategorisert foreldrenes rusbruk. Disse ble forelagt foreldrene og sammenliknet med de kategoriseringer ungdommene gjorde.

Situasjonskategorier for rusbruk:

- Sosialt, avslappende, kos, ro.
- Feiringer (tradisjoner, seremonier)
- Komme i stemning, gire opp, ha det kjekt.
- Belønning.
- Fin kultur.

Forskerne presenterte også 9 klassingenes uttalelser om når de syntes de voksnes alkoholbruk ble upassende/dum/ekkel, og i hvilke situasjoner de ikke syntes voksne burde drikke i det hele tatt (se ovenfor).

Foreldrene syntes det var spennende å se ungdommenes egne uttalelser, og ble slått av den kunnskapen ungdommene har av de voksnes alkoholkultur.

Situasjonsvurderinger

Med utgangspunkt i de tidligere beskrevne situasjonene, ble nå foreldrene bedt om å vurdere situasjonene etter de bestemte vurderingskriteriene. De ble også bedt om å påpeke mangler ved vurderingskriteriene slik at disse kunne tilpasses på en bedre måte til det formål å vurdere bruk av rusmidler i situasjoner der voksne er sammen med barn (vedlegg 8).

Plenumssamtale

Foreldrene leste opp sine vurderinger i plenum.

Det ble påpekt at vurderingene burde relateres til kvaliteten på samværet – altså selve situasjonen.

Den etiske vurderingen var viktig å beholde, ble det hevdet. Den kunne gå på respekt og tillit mellom foreldre/voksne og barn.

Når det gjaldt vurderingskriteriet ulykkesrisiko, burde dette relateres til uforutsette hendelser.

3.2.5 Tredje kveld

Kommentarer fra foreldrene

Flere av foreldrene hadde ikke forventet å få noen a-ha opplevelser i forhold til egen bruk av alkohol. Det var imidlertid flere som uttrykte at de var blitt forbauset over hvor mange situasjoner de egentlig kommer opp i hvor de bruker alkohol og hvor barn er til stede.

Eksponeeres de (barna) for så mye alkohol? SÅ ofte? Eg har tenkt på hvordan det kan påvirke dem. Eg har kanskje ikkje tenkt på kor massivt detta e før.

Situasjoner blir tatt for gitt. Man tenker vanligvis ikke over hvorfor det ble som det ble, eller hvorfor man gjør det på den ene eller andre måten. Dette hadde de vært nødt til å reflektere over, under disse samlingene. Prosjektet hadde bidratt til å gjøre dem oppmerksomme på hvor mange ”rusavhengige” situasjoner man kontinuerlig befinner seg i, og indirekte fått dem til å sette spørsmålsteget ved dem.

Å formulere en egen ”ruspolitikk” for familien var heller ikke fjernt for enkelte. ”Klart vi kan det.” Man kunne tenke over hvor åpenlys alkoholbruken var, hvor ofte osv., og justere kursen deretter. Man kunne også tenke seg å ”bryte” med tilvante mønstre. Ett eksempel kunne være å vise at det faktisk går an å la være å bruke alkohol i situasjoner det vanligvis ble brukt alkohol.

Gjennomgang av vurderingskriteriene

Forskerne hadde i forkant av tredje samling gått i gjennom vurderingsskjemaene foreldrene fylte ut sist gang. Vi hadde på bakgrunn av dette utarbeidet et forslag til hvordan en revidert utgave av disse kunne se ut og tenkes brukt i liknende opplegg senere i prosjektet. De reviderte kriteriene er altså utarbeidet etter måten de er blitt brukt på, og i noen tilfeller etter hvordan de er blitt ”oversatt”.

Forslaget ble lagt fram under samlingen og diskutert med foreldrene. Kriteriene er nå i større grad rettet inn mot **relasjonen foreldre/barn**. Det juridiske kriteriet ble fjernet og oversatt med tillit og respekt. Ellers vil man av tabellen nedenfor se at de nye reviderte kriteriene på mange måter utgjør varianter av de vi benytter i IGOR – arbeidsliv.

Tabell I

VURDERINGSKRITERIER – IGOR ARBEIDSLIV	REVIDERTE VURDERINGSKRITERIER – FORELDRE & BARN
Fysisk helse (fra akseptabel til ikke akseptabel)	Kroppslige/fysiske utslag av rusbruk (fra akseptabel til ikke akseptabel)
Ulykkesrisiko (fra akseptabel til ikke akseptabel)	Risiko mot personlig sikkerhet/trygghet
Juridisk/Etisk (fra akseptabel til ikke akseptabel)	Respekt og tillit (fra opplevd positiv/konstruktiv til opplevd negativ/destruktiv)
Sensitiv informasjon (fra positivt til negativt)	Fortrolig familiekunnskap (fra opplevd positiv/konstruktiv til opplevd negativ/destruktiv)
Kvalitet på arbeidet (fra positivt til	Kvalitet på utøvelse av foreldreansvar (fra

negativt)	opplevd positiv/konstruktiv til opplevd negativ/destruktiv)
Mental helse (fra positivt til negativt)	Mentale/psykiske utslag av rusbruk (fra akseptabel til ikke akseptabel)
Sosialt miljø (fra positivt til negativt)	Sosiale forhold/felleskap (fra opplevd positiv/konstruktiv til opplevd negativ/destruktiv)
Bedriftens renommé	Familiens renommé (fra opplevd positiv/konstruktiv til opplevd negativ/destruktiv)

Videovisning. ”Mor og datter” (TV2)

Resymé:

Videoen dreier seg om en reportasje fra TV2 om hvordan foreldre kan/bør forholde seg til barnas alkoholbruk. Vi ser et intervju med en mor og en datter på 14 år som sitter sammen hjemme. Til lørdagskosen blir det servert ost, kjeks og rødvin. Mor sier hun synes det er greit at datteren får prøve alkohol hjemme. Datteren skal lære seg å bruke alkohol på en kultivert måte. På spørsmål til datteren om hun liker vinen svarer datteren at hun egentlig ikke synes det smaker spesielt godt, og at formålet med drikkingen er et annet: Her dreier det seg ikke om å drikke seg full, som poenget gjerne kan være på fester med andre ungdommer, men om å ”nyte god vin til maten”.

Telefoninnringningen i etterkant viser at 80% av foreldrene ville synes det var greit at barnet deres fikk prøve alkohol i alderen 16-18 år.

Vi brukte videoen som en forsmak på forholdet mellom aldersgrenser og alkoholbruk.

Aldersgrenser og alkoholbruk

De fleste hadde en del motreaksjoner til videoen som ble vist. Aldersgrensen på 18 år ble holdt høyt. Man ville ikke akseptere, ihvertfall ikke direkte overfor barna, at det ble drukket før de fylte 18 år. Om man stilltiende eller motstridende kunne godta det, var der noe uenighet om. Enkelte var også litt usikre på hvordan de kom til å håndheve dette når de nå 12 år gamle barna var fylt 17.

Eg tør ikkje å sei at eg ikkje vil akseptera det når han blir 17.

Alle var enige om at der var stor forskjell på å akseptere at de fikk drikke hjemme, og det å for så vidt ”vite” at der ble drukket ute med venner. Å la dem drikke hjemme ble sammenliknet med lovbrudd, å tyvlåne bilen før fylte 18 år, gå på slang etc. Å gi dem klare standpunkt hjemme, ville forhåpentligvis bidra til å gjøre dem tryggere i sine valg i ”pressituasjoner”. Samtidig, kan vi vel si, ble ”lovbruddet” akseptert. Det ble fremholdt som normalt at det ble drukket blant ungdom, også før de fylte 18 år.

Dobbeltheten er derfor tydelig, men for så vidt uttalt: Vi ønsker å være (verbalt) tydelige overfor barna våre på at alkohol før 18 år ikke er lovlig, men vi anser det som normalt at det drikkes før, at lovbruddet blir begått og på en eller annen måte forbigått. Det ble også fremhevet som viktig å ikke bli for ”kameratslig” eller for ”kul” med barna. Det ville kunne slå ut i feil retning. Da bare risikerte man at de drakk mer.

Diskusjonen beveget seg over til vårt neste punkt: De unges råd til voksne om hvordan håndtere denne problematikken.

Ungdommenes egne ’råd til foreldre’²

1. Foreldrene bør sette en grense for hvor stort barnet skal være når det får lov til å drikker.
2. Si til barna: Ikke drikke når vi er hjemme, men når vi er bort er det opp til deg.
3. Foreldrene må vite hvor barna går og hvem vennene deres er.

² Rådene er hentet fra spørreundersøkelsen ’raske tak’, om ungdomsskoleelevers rusvaner, utført på 9 ungdomsskoler i Rogaland 1999.

4. De bør vite om barnas syn på alkohol. De bør være strenge, men ikke slik at de går rundt og spionerer på barna sine.
5. Foreldrene burde fortelle om alkoholens virkning og forklare hva som kan skje i beruset tilstand.
6. Det burde være greit så lenge foreldrene vet hva barna drikker, og så lenge barna ikke blir fulle.
7. Dei må få lov til å prøve, men ikkje bli avhengige eller drikke seg fulle kvar helg.
8. Fortelle barna at de blir svakere hvis de begynner med alkohol.
9. Gjør slik som foreldrene mine sier: Vil du ha alkohol så kom hjem til oss så skal du få, men gå ikke å lusk bak vår rygg. Det har de sagt helt siden 14 års alderen og det har jammen meg virket.
10. Jeg synes at foreldrene bør la barna drikke litt. De kan heller se hvilken form de er i når de kommer hjem. Hvis de har drukket for mye slik at barnet ikke helt har kontroll bør de la barnet gå uten alkohol en stund.
11. Snakke mest mulig om sånne ting (rusmidler), og bry seg mer om det psykiske.

I fortsettelsen og under dette framlegget kom der fram ulike strategier de som foreldre tar eller tenker å ta i bruk når barna vokser til.

Hvilken tro man hadde på foreldrenes påvirkningskraft varierte mellom en sterk hevdning av hvor viktig det var å gi dem ”*gode holdninger*” til en tvil på hva man som foreldre faktisk har mulighet til å kontrollere eller ha en finger med i.

Det e jo’kje dei stjalne bilane du finne nere på hjørna, men flaskene.

Og middelet for å få barna til å stå i mot, var blant annet å poengtere forskjellen mellom voksen- og barneverdenen.

Det er forskjell på ”voksengodt” og ”barnegodt”.

De hadde også tanker om hvordan, og i hvilke anledninger det ville være mulig å ta opp eller diskutere alkoholbruk med dem allerede i dag. Man burde ikke som foreldre være redd for de vanskelige spørsmålene når man tok opp slike ting.

Å ha kjennskap til vennekretsen og vennenes foreldre ble også fremhevet som viktig. Man burde vite litt om foreldrene til vennene, og

det er en stor fordel hvis foreldrene hadde litt med hverandre å gjøre.

Man kunne gjøre avtaler om felles klokkeslett, henting, regler for fester osv. Det ble gitt eksempler på utarbeiding av slike felles strategier på foreldremøter i ungdomsskolen.

3.2.6 Kommentarer til prosessen med foreldrene

Vi opplevde samlingene med foreldrene som en god prosess. Foreldregruppen bidro svært aktivt under gruppesamlingene, med åpne beskrivelser fra dagliglivet og gode refleksjoner omkring tema. Likeledes fortalte foreldrene at de hadde reflektert over egen rusbruk i flere situasjoner mellom samlingene, og de hadde også diskutert egen rusbruk med andre voksne (venner og kollegaer). Målet var å øke foreldrenes bevissthet omkring egen rusbruk, og vi anser denne refleksjonen og diskusjonen på eget initiativ som tegn på måloppnåelse.

Foreldrene utrykte også i klartekst at de syntes innfallsvinkel og arbeidsmåte i prosjektet hadde vært nyttig og bevisstgjørende. Foreldrene syntes det var spennende å høre hva ungdommer selv mente om foreldres/voksnes rusvaner, så materialet fra 9 klassen viste seg å være nyttig.

Vi ga ingen fasit svar gjennom dette opplegget. Det var også lite fokus på fakta kunnskap. Muligens hadde foreldrene forventninger om dette. Det virket imidlertid som foreldrene erkjente betydningen av egen refleksjon heller enn ferdige sannheter. De taklet godt at tradisjonell undervisning ble byttet ut med samtaler og undring i fellesskap.

Gruppestørrelsen på 13 personer var god. Det ble lett å ta ordet i en gruppe som ikke var så stor, og det skapte forpliktelse hos den enkelte til å delta.

At gruppen bestod av foreldre til barn i 6 klasse viste seg å være gunstig. Det kunne se ut som en på dette tidspunkt kom i forkant av problemene, men en var samtidig så nær problemene at foreldrene opplevde temaet som aktuelt. Foreldrene var svært mottagelige og åpne for diskusjon og lite i forsvar.

Foreldrene var fornøyd med at prosessen ble styrt av personer "utenfra". Den personlige kjennskap læreren ville hatt til både barna og foreldrene ville gjort den åpne diskusjonen vanskelig, trodde de. Foreldrene mente f.eks. at representant fra utekontakten kunne egnet seg for å lede slike grupper i framtiden.

Ellers var foreldrene godt fornøyd med gruppesammensettingen slik den var, altså sammen med foreldre til elever i samme klasse. De sa det var positivt at de kjente hverandre litt fra før, at ungene var på samme alder og at de var fra samme nærmiljø. De opplevde også at prosessen i seg selv var med på å styrke samholdet mellom foreldrene, noe som igjen ville kunne få positive ringvirkninger for klassemiljøet, og for foreldrenes tro på styrken ved å kunne snakke sammen.

Positiv erfaring omkring det å snakke med andre foreldre om rus, kan føre til at en også våger å ta opp andre felles problemer. En kan få tro på at det nytter og en styrker sin selvfølelse som foreldre.

Foreldrene var opptatt av at andre foreldre burde få samme mulighet til bevisstgjøring som de selv hadde fått gjennom denne gruppeaktiviteten.

Det burde vært obligatorisk

Idrettsledere ble nevnt som en gruppe voksne som kunne ha behov for en slik bevisstgjøringsprosess.

4 Sluttkommentarer

Prosesen med ungdommene ga nyttige innspill til samlingene med foreldre. For ungdommenes egen del er vi mer usikre på nytteverdien. Dersom en ønsker å følge dette videre opp, må det gjøres i et annet prosjekt og med en grundigere oppfølging. Dette prosjektet vil fortsette med et forebyggende arbeid der foreldre er hovedaktører.

Vi er opptatt av hvordan Sola kommune vil forankre og videreutvikle metoden for primærforebyggende rusarbeid overfor barn og unge med foreldre som ressurs.

Metoden (framgangsmåten) for prosessen har vi beskrevet i denne rapporten. Kan andre på bakgrunn av denne beskrivelsen lede og gjennomføre en liknende prosess? Hvem er best egnet til ha ansvaret for liknende prosesser? Kan foreldre som selv har deltatt i prosessen ha ansvar for å gjennomføre programmet for klassen som kommer etter? Skal representanter fra hjelpeapparatet drive prosessen? Hvilke forkunnskaper trenger de som skal lede? Hvor viktig er det at de som skal bruke metoden vår har et eierforhold til den?

For at metoden skal kunne anvendes er dette spørsmål vi må finne svar på. De erfaringene Sola kommune gjør på dette området vil gi viktige innspill i det videre prosjektarbeidet vårt.

I denne prosjektperioden har vi blitt opptatt av hvor godt vi synes skolen egner seg som arena for dette primærforebyggende arbeidet. I det videre prosjektarbeidet vil vi imidlertid også prøve ut og utvikle metoden for andre målgrupper, blant annet foreldregrupper fra organisasjonslivet (for eksempel speider eller idrett), og vi vil også prøve metoden i forhold til konfirmant foreldre.

Det er også en mulighet for å prøve metoden i forhold til andre bestemte målgrupper som for eksempel fosterforeldre (fylkesbarnevernet har ansvar for undervisningsopplegg som dette eventuelt kunne vært en del av), eller enslige mødre (trygdekontoret har selvhjelpgrupper en kunne tatt utgangspunkt i).

5 Referanser

Hauge, H.A. (1999): Litteraturstudie om rusmiddelforebygging HENÆR-senterets forarbeid til konseptet «Forebyggingshåndboka». Høgskolen i Vestfold. Rapport 5/1999. Nettutgave ISBN-nr. 82-7860-036-8.

Hauge, H.A. (1999a): HENÆR-senterets evaluering av Aksjonsprogrammet barn og helse. Høgskolen i Vestfold. Henær-rapport 10/1999.

Pedersen, W. (1998): BitterSøtt ungdom/sosialisering/rusmidler. Oslo: Universitetsforlaget.

Nesvåg, S. & Ramvi, E. & Tunglan, E. (1999): Arbeidslivet i forandring. Nye rammer for bruk av alkohol. Nordisk Alkohol og Narkotikatidsskrift. Nr. 3.

Nesvåg, S. og Tunglan, E. (1999) Rusmiddelbruk i arbeidslivet. Metodeutvikling og resultater fra kartlegging/vurdering av arbeidsrelatert rusmiddelbruk i 8 bedrifter. RF rapport 1999/260.

Rusmiddeldirektoratet (1998a): Skolens forebyggende rusmiddelarbeid. Veiledningshefte for lærere i videregående skole Oslo.

Rusmiddeldirektoratet (1998b): ABC For foreldre med barn i ungdomsskolen. Oslo.

Rusmiddeldirektoratet (1998c): Arbeidshefte for elever om ungdom og alkohol. Oslo.

Rusmiddeldirektoratet (1998d): Foreldremøte og elevtime om ungdom og alkohol. Lærerveiledning. Oslo.

Schultz, J. (1998): "Forebygging av rusbruk" Norsk skoleblad Nr. 15, s. 28-31.

Simpura, J. (1982): Drinking contexts and social meaning of drinking. The Finnish Foundation for alcohol studies, vol. 33.

Skinhøj (1993): "Forbrødringsritualer och rusmiddel" Socialforskningsinstituttet. Rapport 93:5. København.

Wilhelmsen, B.U. (1997): Development and evaluation of two educational programmes designed to prevent alcohol use among adolescent. Faculty of Psychology, University of Bergen.

Vedlegg

Vedlegg 1: Info skriv til foreldre

Vedlegg 2: Skjema for situasjonsbeskrivelse (ungdom)

Vedlegg 3: Beskrivelse av situasjoner (ungdom)

Vedlegg 4: Info skriv til foreldre, samt påmelding

Vedlegg 5: Skjema for situasjonsbeskrivelse (foreldre)

Vedlegg 6: Beskrivelse av situasjoner (foreldre)

Vedlegg 7: Skjema for situasjonsvurdering

Vedlegg 8: Situasjonsvurdering (foreldre)

ⁱ Schulz (1998: 28-31) mener å identifisere seks forskjellige skoler innenfor det norske forebyggingsarbeidet :

1. Skremselspropaganda. Dominerende fram til 1940
2. Faktaundervisning. Kom sterkt inn i 1940, mye vekt på å beskrive rusmidler og virkninger, ofte med kraftfull betoning på skadevirkninger.
3. Objektiv kunnskapsformidling med vekt på kausalsammenhenger mellom kunnskap, holdning og atferd. Fra 50-tallet og sterkt fra 60-tallet, dog hele tiden med innslag av skremsler.
4. Affektive metoder/sosial kompetanse. fra 60-70-tallet (f.eks. "Det er mitt valg 1 og 2 fra Lions Quest).
5. Sosial innflytelsesmodell. Fra slutten av 80-tallet. Vektlegger i motsetning til tidligere opplegg familie, skolemiljø og lokalsamfunn. Skal lære elevene å motstå sosialt press (f. eks "Alle de andre" utgitt av Rusmiddeletaten i Oslo).

6. Kombinasjoner med elementer fra faktaundervisning, affektive modeller og øvelser om sosial innflytelse. Jakten på den beste løsningen er oppgitt til fordel for en vektlegging av å videreutvikle sammensatte strategier (f. eks. ”handling mot rusgift” utviklet av Juvente).

ii Prinsipper for det rusmiddelforebyggende arbeidet i skolen (Rusmiddel-direktoratet 1998a):

1. Langsiktighet og systematikk.
2. Verdigrunnlag i et humanistisk lærings- og kunnskapssyn.
3. Tverretatlig samarbeid gjennom at andre fagpersoner enn læreren involveres.
4. Elevene bør mobiliseres.
5. Foreldrene forstås som en viktig del av elevenes læringsmiljø.
6. Kontakt med lokalsamfunnet og dets ulike kultur- og aktivitetstilbud.
7. Bygge opp elevenes helhetlige kompetanse.
8. Kartlegge problemer og behov med hensyn til helsemessige forhold.
9. God klasseromsledelse er viktig.

iii Det finnes en rekke gode argumenter for alkoholfrie soner rundt barn bl.a.:

- Det antas at barn er til stede ved ca. 20 prosent av drikkesituasjonene en vanlig lørdagskveld.
- I tillegg kjenner vi til at den norske drikkemåten fører mye vold og andre typer sosial uro med seg. Det antas at det hvert år blir 1000-2000 nye skilsmissebarn, hvor skilsmissen helt eller delvis har alkoholbakgrunn.
- Erfarne alkoholterapeuter hevder at så mye som 75 prosent av alle barnevernssaker er rusgiftrelaterte på en eller annen måte.
- Enkelte rapporter fra USA tyder på at barnemishandling og seksuelt misbruk av barn i over halvparten av tilfellene skjer i alkoholrus eller i alkoholiserede hjem.

(I Mot Rusgift nr. 55 - juli 1992: Barn og rusgifter - Leder Knuth T. Reinås.)

Alkokutt sin argumentasjon for rusfrie soner rundt barn:

- Trivsel. Barn misliker voksnes alkoholbruk samtidig som de er helt avhengige av de voksne. De reagerer negativt allerede i det de føler de voksne forandrer seg
- Sykdom og varige skader. I hjem med mye alkoholbruk kan situasjonen være direkte sykdomsfremkallende for barna. De kan også utvikle skader eller uønskede personlighetstrekk som blir varige, eller de kan ha fått ødelagt fremtidsutsiktene pga. f.eks. miljørelaterte problemer på skolen.

- Solidaritet. Mange stordrikkere søker å unngå drikking i sosialt uakseptable situasjoner. Dette reduserer skadevirkningene i trafikk og arbeidsliv. Den samme mekanismen bør utnyttes til beste for barna.
- Læring. Det er statistisk sammenheng mellom foreldrenes bruk av alkohol og hvor mye barna selv kommer til å drikke. I tillegg kommer at ungdommene i en grensesprengende tenåringstid tenderer til å ville gå lengre når det gjelder rusmidler enn det som er akseptert hjemme.